

ศึกษาวิเคราะห์ความเป็นกัลยาณมิตร
ในการสอบอารมณ์ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน
An Analytical Study Of The Virtuous Friendship In Interview
And Evaluation Of Vipassana Practitatoners

พระครูพิบูลกิจจารักษ์*
Phrakruphibulkijarak*
พระมหาอดิเดช สติวโร**
PhramahaAdidej Sativaro**

บทคัดย่อ

คุณูปการนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ข้อดังนี้ 1) เพื่อศึกษาความสำคัญของความเป็นกัลยาณมิตรในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาวิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานและสภาวะธรรมของโยคีผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน 3) เพื่อวิเคราะห์ความเป็นกัลยาณมิตรในการสอบอารมณ์ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานโดยเป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี ประชากรคือกลุ่มตัวอย่างประชาชนทั่วไป และนิสิตระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นโยคีผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ณ ศูนย์ศึกษาและปฏิบัติธรรมมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 500 รูป/คน ผลของการวิจัยพบว่า เมื่อวิเคราะห์ความเป็นกัลยาณมิตรของพระวิปัสสนาจารย์แล้ว สามารถแบ่งได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่

1) ระดับตามองเห็น ประกอบไปด้วย ด้านการสร้างความน่ารัก (ปิโย) พบว่า ด้านการมีความปรารถนาดีต่อศิษย์ มีค่าเฉลี่ยทางสถิติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.41) เนื่องจากพระวิปัสสนาจารย์แสดงออกเชิงประจักษ์ถึงความหวังดีต่อลูกศิษย์ทุกคนอย่างทั่วถึง ด้านการได้รับความเคารพ (ครุ) พบว่า ด้านการมีความน่ารัก น่ารัก น่ารัก น่ารัก มีค่าเฉลี่ยทางสถิติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.34) เนื่องจากนิสิตรับรู้ได้ถึงความรักที่พระวิปัสสนาจารย์แสดงออกมาในขณะที่ได้แสดงธรรมบรรยายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานและด้านการประพัติน่าเจริญใจ (ภาวนีโย) พบว่า ด้านการปฏิบัติงานด้วยความขยันและตั้งใจ มีค่าเฉลี่ยทางสถิติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.25) เนื่องจากพระวิปัสสนาจารย์สามารถเป็นต้นแบบทางด้านการปฏิบัติธรรมให้กับนิสิตได้ดี

2) ระดับการพูดคุยสื่อสาร ประกอบไปด้วย ด้านการรู้จักพูดให้เหตุผลชี้แจง แนะนำ (วัตตา) พบว่า ด้านการพูดชี้แจงให้เข้าใจถึงเหตุและผลได้ดี มีค่าเฉลี่ยทางสถิติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.21) เนื่องจากพระวิปัสสนาจารย์ต้องอธิบายถึงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานอย่างละเอียดทุกขั้นตอนเพื่อความ

* นิสิตปริญญาพุทธศาสตร์ คุณูปการบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

* Ph.D.Candidate ; Program of Buddhist Studies, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

** อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** Graduate School instructor of Mahachulalongkornrajavidyalaya University

เข้าใจที่ชัดเจนและถูกต้อง ด้านการแถลงเรื่องล้าลึกได้ (คัมภีร์จะ กถังกัตตา) พบว่า ด้านสามารถชี้แจงสภาวะธรรมที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติ มีค่าเฉลี่ยทางสถิติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.16) เนื่องจากเป็นหน้าที่ของพระวิปัสสนาจารย์ที่ดีที่จำเป็นต้องชี้แจงสภาวะธรรมที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติ เพราะพระวิปัสสนาจารย์เปรียบเสมือนผู้ชี้แจงทุกข์ทางปัญญาให้แก่ผู้ปฏิบัติธรรม และด้านการไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย (โน จัฏฐาเน นิโยชเย) พบว่า ด้านสามารถชักจูงผู้ปฏิบัติให้อยู่ในวิริยะสัมโพชฌงค์ มีค่าเฉลี่ยทางสถิติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.18) เนื่องจากพระวิปัสสนาจารย์เป็นตัวอย่างที่ดีในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานด้วยความพากเพียรทั้งในขณะนั่งกัมมัฏฐานและเดินจงกรม ส่งผลให้นิสิตเห็นเป็นตัวอย่างที่ดีเพื่อนำไปเป็นต้นแบบในการปฏิบัติธรรม 3) ระดับจิตใจ ได้แก่ ด้านการทนต่อถ้อยคำ (วจนกขโม) พบว่า ด้านการมีความกล้าแสดงความรู้สึกชอบเมื่อกระทำผิด มีค่าเฉลี่ยทางสถิติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.13) เนื่องจากพระวิปัสสนาจารย์จะต้องมีการสอบอารมณ์ นิสิตเป็นรายบุคคล เมื่อเกิดข้อผิดพลาดในการสอบอารมณ์ขึ้นแก่นิสิต พระวิปัสสนาจารย์สามารถยอมรับและแก้ไขข้อผิดพลาดเหล่านั้นได้

คำสำคัญ : กัลยาณมิตร สอบอารมณ์ วิปัสสนากัมมัฏฐาน

Abstract

This dissertation entitled 'An Analytical Study of the Virtuous Friendship in the interview and Evaluation of Vipassana Practitioners' has three objectives: (1) to study the significance of Kalayanamitta (spiritual friendships) in the text of Theravada Buddhism (2) to study the way to practice Vipassana Meditation and the nature of Dhamma Yogi after practicing (3) to analyse the Kalayanamitta (spiritual friendships) in the emotional test. This is a mixed method research. The sampling population were 500 people at Meditation Center of Mahachulalongkornrajavidyalaya University; under graduated and graduated school.

The research findings were 3 levels of Kalayanamitr (spiritual friendships) of the monks who is the Vipassana Meditation Teacher as the follows;

1. The level of As seen; (1) Piyo (Endearing), the Vipassana Meditation teacher had good wish with the Dhamma Yogi at the very good level (mean score at 4.41). He gave the good wish to everyone. (2) Garu (Venerable), the Vipassana Meditation teacher was admirable at the very good level (mean score at 4.41). The Dhamma Yogi perceived the faith as he presented the lecture of Dhamma that related with Vipassana Meditation. (3) Bhavaniyo (Adorable), the Vipassana Meditation teacher worked with diligence and intension at the good level (mean score at 4.25). He was the idol of Vipassana Meditation.

2. The level of Communication; (1) Vittaca (being a counselor), the Vipassana Meditation teacher explained the cause and effect at the good level (mean score at 4.21). He must clearly teach the Dhamma Yogi on the corrected way to do Vipassana Meditation in the details step by step. (2) Gambhirancakatham kata (able to delivery deep discourse), the Vipassana Meditation teacher explained the nature that be benefit to the Dhamma Yogi at the good level (mean score at 4.16). The duty of the good Vipassana

Meditation teacher have to explain the beneficial nature to the Dhamma Yogi (3) No catthaneniyojaye (not leading to a useless end), the Vipassana Meditation introduced the Dhamma Yogi to keep on Viriya Sambojjhanga at the good level (mean score at 4.18) He practiced as the role model in Vipassana Meditation; sitting and walking meditation; therefore, the Dhamma Yogi had seen the way of best practice.

3. The level of the spirit of mind; Vacanakkhamo (being a patient listener), the Vipassana Meditation teacher dared to accept the error at the good level (mean score at 4.13). He had the emotional test one by one; therefore, he could accept the error and be correct the error in the emotional test.

Keywords : Kalayanamitta, the emotional test, Vipassana Meditation

บทนำ

ในปัจจุบันนี้ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในประเทศไทยกำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างยิ่งจากพุทธศาสนิกชนชาวไทย และชาวต่างประเทศ ผู้ใคร่สนใจในการปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวทางสติปัฏฐาน 4 ที่มีการตั้งสติกำหนดพิจารณากาย เวทนา จิต ธรรม เพื่อให้รู้เท่าทันอารมณ์และความรู้สึกตามความเป็นจริงในปัจจุบัน การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในรูปแบบดังกล่าวนี้ ยึดถือหลักการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานด้วยการเดินจงกรม สลับการนั่งสมาธิไปเป็นครั้งคราวตามหลักอแปดกสสูตร (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, น. 20) ที่ว่าภิกษุในธรรมวินัยนี้ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากธรรมที่เป็นตัวขัดขวางด้วยการจงกรม ด้วยการนั่งตลอดวัน ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากธรรมที่เป็นตัวขัดขวางด้วยการจงกรม ด้วยการนั่งตลอดปฐมยามแห่งราตรี นอนดุจราชสีห์โดยช้างเบื้องขวาซ้อนเท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะหมายใจว่าจะลุกขึ้นในมัชฌิมยามแห่งราตรี ลุกขึ้นชำระจิตให้บริสุทธิ์จากธรรมที่เป็นตัวขัดขวางด้วยการจงกรม ด้วยการนั่งตลอดปัจฉิมยามแห่งราตรี ภิกษุชื่อว่าประกอบความเพียรเครื่องตื่นอยู่เนื่อง ๆ เป็นอย่างนี้แลตามหลักการข้างต้น พบว่า ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานจะต้องประกอบความเพียรเครื่องตื่นอยู่เป็นนิจ กล่าวคือปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตลอดทั้งวัน สลับกันไประหว่างอิริยาบถเดินจงกรมและการนั่งสมาธิ นับว่าเป็นการทำความเพียรเพื่อชำระมลทินกิเลสออกไปจากจิตใจได้อย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว ด้วยเหตุที่การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมีความเข้มข้นเช่นนี้ จึงมีความจำเป็นต้องมีผู้คอยควบคุมและดูแลเหล่าโยคีผู้ปฏิบัติอย่างใกล้ชิด เพื่อให้คำแนะนำและเป็นที่ปรึกษาในการปฏิบัติอย่างถูกต้อง พระวิปัสสนาจารย์จึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญและเป็นที่พึ่งพิงของเหล่าโยคีผู้ปฏิบัติเป็นอย่างดีพระวิปัสสนาจารย์ถือเป็นกัลยาณมิตรที่สำคัญของโยคีผู้ปฏิบัติ ถือว่าเป็นปัจจัยเบื้องต้นที่เกื้อกูลให้ได้พบความสำเร็จในการปฏิบัติธรรมเป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้ พระวิปัสสนาจารย์จึงจำเป็นต้องมีคุณสมบัติของการดำรงตนอยู่ในคุณธรรมของความเป็นกัลยาณมิตรที่ดี 7 ประการ ได้แก่ เป็นที่รักเป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ เป็นที่ยกย่อง เป็นนักพูด เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้ และไม่ชักนำในอริยฐานะ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, น.23)

ความเป็นกัลยาณมิตร มีความสำคัญต่อพระวิปัสสนาจารย์เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสอบอารมณ์กัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพราะการสอนที่เป็นประโยชน์ของพระวิปัสสนาจารย์สามารถช่วยให้โยคีผู้ปฏิบัติธรรมมีความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติ ไม่ยึดกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งในโลก หลุดพ้นจากความอ่อนแอของมนุษย์ มีใจมั่นคง ไม่โลเล มีสติคอยป้องกันและทำลายอุปสรรคทุกอย่างที่อาจเกิดขึ้นในตัวเรา ช่วยให้เราสามารถยืนหยัด และดำเนินชีวิตอยู่ในโลกอย่างเป็นสุขดังคำกล่าวของ พระพรหมคุณาภรณ์

(ป.อ. ปยุตโต) (2556, น. 563) ว่า “การรับฟังธรรม รับความรู้หรือคำแนะนำจากบุคคลอื่นที่เป็นกัลยาณมิตร (hearing or leaning from others ; inducement by other) ข้อแรกเป็นองค์ประกอบภายนอก ได้แก่ ปัจจัยทางสังคม อาจเรียกง่าย ๆ ว่า วิธีการแห่งศรัทธา โยนิโสมนสิการ หมายถึง การทำไว้ในใจโดยแยบคาย การใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น หรือคิดอย่างมีระเบียบ หมายถึง การรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลาย โดยมองตามทีลสิ่งนั้น ๆ มันเป็นของมัน และโดยวิธีคิดหาเหตุผล สืบค้นถึงต้นเหตุ สืบสาวให้ตลอดสาย แยกแยะสิ่งนั้น ๆ หรือปัญหานั้น ๆ ออก ให้เป็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัย โดยไม่เอาความรู้สึกด้วยตัณหา อุปาทานของตนเข้าไปจับ (Analytical reflection ; reasoned or systematic attention) ข้อสองนี้เป็นองค์ประกอบภายใน ได้แก่ ปัจจัยภายในตัวบุคคลอาจเรียกง่าย ๆ ว่า วิธีการแห่งปัญญา”

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 นี้ จำเป็นต้องมีการตรวจสอบและวัดอารมณ์ของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานอยู่อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความถูกต้องและก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรมด้วยดี วิธีการตรวจสอบอารมณ์กัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 นี้ เป็นวิธีการสอบอารมณ์ที่มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้งเป็นลำดับขั้น ทั้งทางด้านกาย เวทนา จิต ธรรม เพื่อวัดผลการปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติอย่างแท้จริง ดังนั้น พระวิปัสสนาจารย์จึงต้องอาศัยภูมิรู้ภูมิธรรม ประสบการณ์ และความชำนาญอย่างดีในการสอบอารมณ์แต่ละครั้ง

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความมุ่งหวังที่จะศึกษาให้ทราบถึงจุดมุ่งหมายของงานวิจัยว่า “ความเป็นกัลยาณมิตรที่ส่วนสำคัญต่อพระวิปัสสนาจารย์อย่างไร และเมื่อพระวิปัสสนาจารย์น้อมนำความเป็นกัลยาณมิตรไปใช้ในการสอบอารมณ์ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานแล้ว จะประสบผลสำเร็จมากน้อยแค่ไหนอย่างไร” เพื่อให้เกิดแนวทางแห่งการปฏิบัติที่ถูกต้อง เป็นทฤษฎีปฏิบัติ และเป็นแบบอย่างที่ดีมีประโยชน์ต่อพุทธศาสนิกชนที่มุ่งหวังผลจากการปฏิบัติอันไพศาลต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสำคัญของความเป็นกัลยาณมิตรในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาวิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานและสภาวะธรรมของโยคีผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน
3. เพื่อวิเคราะห์ความเป็นกัลยาณมิตรในการสอบอารมณ์ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

ขอบเขตของการวิจัย

เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การวิจัยภาคเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยวางขอบเขตการศึกษาวิจัยดังนี้

การวิจัยทางเอกสาร แบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องคุณสมบัติของกัลยาณมิตร ความเป็นกัลยาณมิตร 7 ได้แก่ (1) ปิโย (น่ารัก) (2) ครุ (น่าเคารพ) (3) ภาวนีโย (น่ายกย่อง) (4) วัตตา (เป็นนักพูด) (5) วจันภขโม (เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ) (6) คัมภีรญจะ กลังกัตตา (เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้) และ (7) โน จัฏฐาเน นิโยชเย (ไม่ชักนำไปในอุษานะ) และจริยธรรม ปริยัติธรรม ปฏิบัติธรรม ปฏิเวธธรรม

ระยะที่ 2 ศึกษาวิเคราะห์วิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานสายสติปัฏฐาน 4 โดยตรวจสอบสภาวะธรรมจากขั้น 5 ไตรลักษณ์ ปฏิจจนูปบาท และสภาวะธรรมของโยคีผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

การวิจัยภาคสนาม

ผู้วิจัยจะทำการวิจัยภาคสนาม ด้วยการลงไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นโยคีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ศูนย์ศึกษาและปฏิบัติธรรมมหาจุฬาลงกรณ อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา ดังนี้คือ

1) กลุ่มประชากร เป็นประชาชนทั่วไป และนิสิตระดับปริญญาตรี โท และปริญญาเอกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 4,000 รูป/คน

2) กลุ่มตัวอย่าง ประชาชนทั่วไป และนิสิตระดับปริญญาตรี โท และปริญญาเอกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นโยคีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ศูนย์ศึกษาและปฏิบัติธรรมมหาจุฬาลงกรณ อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา ระหว่างเดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม 2559 จำนวนประมาณ 500 รูป/คน โดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Sampling Random)

3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง คือแบบสอบถามสำหรับถามความเป็นกัลยาณมิตรของพระวิปัสสนาจารย์ในการสอบอารมณ์ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามความคิดเห็นของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยโดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรของพระวิปัสสนาจารย์

ตอนที่ 3 แบบประเมินความรู้ความเข้าใจวิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

ตอนที่ 4 แบบแสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ด้วยการวิจัยภาคเอกสาร และการวิจัยภาคสนาม มีขั้นตอนวิจัยดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการศึกษาวิจัยเอกสาร จะศึกษาแบ่งตามแหล่งข้อมูล ดังนี้

1. ค้นคว้า รวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ วรรณกรรมบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณ ปกรณวิเสส คัมภีร์วิสุทธิมรรค และเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ งานวิจัย และผลงานตีพิมพ์ทั้งภาษาไทยภาษาอังกฤษทางวิชาการของผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนาต่างๆที่เกี่ยวข้องกับเรื่องคุณสมบัติของกัลยาณมิตร ความเป็นกัลยาณมิตร 7 ได้แก่ (1) ปิโย (น่ารัก) (2) ครุ(น่าเคารพ) (3) ภาวนีโย (น่ายกย่อง) (4) วัตตะตา (เป็นนักพูด) (5) วจนักขโม (เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ) (6) คัมภีร์ญจะ กถังกัตตา (เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้) และ (7) โน จัญฐานเน นิโยชเย (ไม่ชักนำในอฐานะ) และเรื่องวิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เช่น สายสติปัฏฐาน 4 ขั้น 5 ไตรลักษณ์ ปฏิจจสมุปบาท และสภาวะธรรมของโยคีผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

2. ขั้นตอนการศึกษาวิจัยภาคสนาม(Field Research) จะดำเนินการ ดังต่อไปนี้

สร้างเครื่องมือ คือ แบบสอบถามสำหรับถามความเป็นกัลยาณมิตรของพระวิปัสสนาจารย์ในการสอบอารมณ์ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามความคิดเห็นของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง จำนวน 1 ชุด มีวิธีการสร้างดังนี้

1) ศึกษาเอกสารหลักธรรม แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบให้ครอบคลุมกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา

2) นำกรอบที่ได้จากข้อที่ 1) มาสร้างเป็นแบบสอบถามสำหรับถามความเป็นกัลยาณมิตรของพระวิปัสสนาจารย์ในการสอบอารมณ์ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามความคิดเห็นของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง คือแบบสอบถามสำหรับถามความเป็นกัลยาณมิตรของพระวิปัสสนาจารย์ในการสอบอารมณ์ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามความคิดเห็นของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยโดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความเป็นกัลยาณมิตรของพระวิปัสสนาจารย์

ตอนที่ 3 แบบประเมินความรู้ความเข้าใจวิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

ตอนที่ 4 แบบแสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ

4) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามทั้งหมดที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วไปหาคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้ คือ

ก. ความเที่ยงตรง (Validity) โดยการให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบประสิทธิภาพความถูกต้องเหมาะสม

ข. ความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วจากข้อ ก. ไปให้ประชากรที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 60 รูป/คน ช่วยตอบ แล้วนำมาตรวจให้คะแนน และหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach) โดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จรูป ได้ค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.96 ซึ่งนับว่าเป็นแบบทดสอบที่มีความเชื่อมั่นสูง

ค. ปรับปรุงแบบสอบถามให้สมบูรณ์ เพื่อเตรียมนำไปใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1) แจกแบบสอบถามจำนวนประมาณ 500 รูป/คน

2) ผู้วิจัยจะไปทำการแจก และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง พร้อมคณะพระวิปัสสนาจารย์ผู้ช่วยวิปัสสนาจารย์ ซึ่งได้มีการชี้แจงทำความเข้าใจในเรื่องนี้อย่างชัดเจนแล้ว ให้กลุ่มตัวอย่าง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะทำการประมวลผลข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ และใช้โปรแกรม Microsoft Excel 2003 ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติดังต่อไปนี้

1) ค่าเฉลี่ย (Mean = $\bar{x}$) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่และร้อยละในตอนที่ 1 ซึ่งเป็นแบบสอบถามทั่วไป

2) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) S.D. ข้อมูลความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานหรือการเจริญสติปัฏฐาน 4 วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเป็นกัลยาณมิตรในการสอบอารมณ์ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน” ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) จำนวนทั้งสิ้น 500 ชุด จากนั้นผู้วิจัยได้เก็บข้อมูล ทำการวิเคราะห์และประมวลผลที่ได้จากแบบสอบถาม โดยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive method) ผลการวิจัย พบว่า

สถานภาพของนิสิต นิสิตกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุ จำนวน 483 คน คิดเป็นร้อยละ 96.60 รองลงมานิสิต (ชาย) จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 3.00 และนิสิต (หญิง) จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.20

อายุ นิสิตกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20-29 ปี จำนวน 279 คน คิดเป็นร้อยละ 55.80 รองลงมาอายุระหว่าง 40-49 ปี จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 15.20 อายุระหว่าง 30-39 ปี จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 14.00 อายุระหว่าง 50-59 ปี จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 8.80 อายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 5.80

อาชีพ นิสิตกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเป็นพระนิสิต จำนวน 428 คน คิดเป็นร้อยละ 85.60 รองลงมาอาชีพอื่น ๆ จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 11.20 อาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 0.60 อาชีพข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 0.61 และอาชีพพนักงานเอกชน จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.20

สถานภาพสมรส นิสิตกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นนักบวช จำนวน 376 คน คิดเป็นร้อยละ 75.20 รองลงมา สถานภาพโสดจำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 22.40 หย่าร้าง/หม้าย จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 1.40 และไม่ได้หย่าร้างแต่แยกกันอยู่ จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 0.80

รายได้ต่อเดือน นิสิตกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท จำนวน 406 คน คิดเป็นร้อยละ 81.20 รองลงมา รายได้ต่อเดือนระหว่าง 10,000-30,000 บาท จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 7.60 รายได้ต่อเดือนระหว่าง 30,001-50,000 บาท จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 2.60 รายได้ต่อเดือน 70,001 ขึ้นไป จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 1.60 และรายได้ต่อเดือนระหว่าง 50,001-70,000 บาท จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 1.00

ระดับการศึกษา นิสิตกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เรียนระดับปริญญาตรี จำนวน 266 คน คิดเป็นร้อยละ 53.20 รองลงมา ระดับปริญญาธรรม จำนวน 107 คน คิดเป็นร้อยละ 21.40 ระดับปริญญาโท จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 8.20 และระดับปริญญาเอก จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 3.80

เคยปฏิบัติธรรม (กัมมัฏฐาน) แบบใดมาก่อน นิสิตกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เคยปฏิบัติทั้งสมถและวิปัสสนา จำนวน 182 คน คิดเป็นร้อยละ 36.40 รองลงมา เคยปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน จำนวน 172 คน คิดเป็นร้อยละ 34.40 เคยปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน จำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 16.00 ไม่แน่ใจว่าเป็นสมถหรือวิปัสสนา จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 8.80 และไม่เคยเลย (ไม่ต้องตอบข้อ 8, 9 และ 10) จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 3.00

เคยปฏิบัติธรรมด้วยการใช้กรรมภาวนารูปแบบใด นิสิตกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยปฏิบัติธรรมด้วยการใช้กรรมภาวนารูปแบบพองหนอ-ยุบหนอ จำนวน 309 คน คิดเป็นร้อยละ 39.67 รองลงมา รูปแบบพุท-โธจำนวน 256 คน คิดเป็นร้อยละ 32.44 รูปแบบอานาปานสติเน้นลมหายใจ จำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 17.97 รูปแบบสัมมาอะระหัง จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 4.62 รูปแบบกำหนดรูปนามโดยไม่มีคำบริกรรม จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 3.08 และรูปแบบอื่น ๆ จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 1.96

เคยฝึกปฏิบัติธรรม (กัมมัฏฐาน) มานานเท่าใด นิสิตกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยฝึกปฏิบัติธรรม (กัมมัฏฐาน) มานาน ต่ำกว่า 1 ปี จำนวน 244 คน คิดเป็นร้อยละ 50.83 รองลงมา เคยฝึกปฏิบัติธรรม (กัมมัฏฐาน) มานานระหว่าง 1-5 ปี จำนวน 156 คน คิดเป็นร้อยละ 32.50 เคยฝึกปฏิบัติธรรม (กัมมัฏฐาน) มานานมากกว่า 15 ปี จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 8.54 และเคยฝึกปฏิบัติธรรม (กัมมัฏฐาน) มานานระหว่าง 5-15 ปี จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 8.13

เคยรับการฝึกปฏิบัติธรรมจากที่ใด นิสิตกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยรับการฝึกปฏิบัติธรรมจากวัด จำนวน 273 คน คิดเป็นร้อยละ 32.12 รองลงมาเคยรับการฝึกจากสำนักปฏิบัติธรรม จำนวน 228 คน คิดเป็นร้อยละ 26.82 เคยรับการฝึกจากสถานศึกษา จำนวน 215 คน คิดเป็นร้อยละ 25.30 ฝึกเอง จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 7.88 เคยรับการฝึกจากครูตึกในป่า จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 4.47 เคยรับการฝึกจากสมาคม/องค์กรเอกชน จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 2.00 และเคยรับการฝึกจากอื่น ๆ จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 1.41

นอกจากนี้ ผลการวิจัยข้อมูลความเป็นกัลยาณมิตรของพระวิปัสสนาจารย์ ในการสอบอารมณ์ ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามความคิดเห็นของนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่า นิสิตมีความคิดเห็นต่อความเป็นกัลยาณมิตรของพระวิปัสสนาจารย์ โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.14$) ความเป็นกัลยาณมิตรของพระวิปัสสนาจารย์ด้านการสร้างความน่ารัก (ปิโย) โดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.23$) ความเป็นกัลยาณมิตรของพระวิปัสสนาจารย์ด้านการได้รับความเคารพ (ครุ) โดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.22$) ความเป็นกัลยาณมิตรของพระวิปัสสนาจารย์ด้านการประพาดหน้าเจริญใจ (ภาวนีโย) โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.18$) ความเป็นกัลยาณมิตรของพระวิปัสสนาจารย์ ด้านการรู้จักพูดให้เหตุผลชี้แจง แนะนำ (วัตตา) โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.11$) ความเป็นกัลยาณมิตรของพระวิปัสสนาจารย์ด้านการทนต่อถ้อยคำ (วจนักขโม) โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.06$) ความเป็นกัลยาณมิตรของพระวิปัสสนาจารย์ด้านการแถลงเรื่องล้าลึกได้ (คัมภีรญจะ กถังกัตตา) โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.08$) ความเป็นกัลยาณมิตรของพระวิปัสสนาจารย์ด้านการไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย (โน จัฏฐาเน นโยชเย) โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.07$) และสำหรับผลการวิจัยเรื่อง ข้อมูลความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่า ความรู้ความเข้าใจวิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.42$) ความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เรื่องการเดินจงกรม โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.63$) ความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เรื่องการนั่งพระกัมมัฏฐานหรือนั่งสมาธิ โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.60$) ความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เรื่องการกำหนดทางทวาร 6 โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.55$) ความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เรื่องการกำหนดอริยาบถย่อย โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.24$)

ในส่วนของการวิเคราะห์ความเป็นกัลยาณมิตรในการสอบอารมณ์ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นกัลยาณมิตรของพระวิปัสสนาจารย์แล้ว สามารถแบ่งได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับตามองเห็น ประกอบไปด้วยข้อคำถาม ด้านการสร้างความน่ารัก (ปิโย)ด้านการได้รับความเคารพ (ครุ) และด้านการประพาดหน้าเจริญใจ (ภาวนีโย) 2) ระดับการพูดคุยสื่อสาร ประกอบไปด้วยข้อคำถาม ด้านการรู้จักพูดให้เหตุผล ชี้แจง แนะนำ (วัตตา)ด้านการแถลงเรื่องล้าลึกได้ (คัมภีรญจะ กถังกัตตา) และด้านการไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย (โน จัฏฐาเน นโยชเย) และ 3) ระดับจิตใจ ประกอบไปด้วยข้อคำถาม ด้านการทนต่อถ้อยคำ (วจนักขโม)

ส่วนสุดท้ายคือการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ผลการวิจัยพบว่า วิปัสสนาจารย์หรือผู้สอนด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน จะต้องให้ความสำคัญ ในองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องในการฝึกอบรม อย่างรอบคอบ

ชัดเจน คือ 1) วิปัสสนาจารย์หรือผู้สอนต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสมทั้งในด้านบุคลิกภาพและความรู้ความสามารถในการฝึกอบรม 2) สถานที่ในการฝึกอบรมจะต้องมีความเหมาะสมตามหลักสัปปายะ 7 3) เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการฝึกอบรมจะต้องมีความพร้อมและเหมาะสมสอดคล้องกับจำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม 4) รูปแบบการฝึกอบรมต้องมีความถูกต้องชัดเจนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และ 5) ระยะเวลาการฝึกอบรมจะต้องเหมาะสมกับกลุ่มของผู้เข้าฝึกอบรม ที่สำคัญจะต้องมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการฝึกอบรมอย่างแท้จริง

วิเคราะห์ความเป็นกัลยาณมิตรในการสอบอารมณ์ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยได้ตอบคำถามตามวัตถุประสงค์แล้วทั้งหมด 3 ข้อดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปผลการวิจัยดังนี้

1 ศึกษาความสำคัญของความเป็นกัลยาณมิตรในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

กัลยาณมิตรมิตรประกอบด้วยองค์ธรรม 7 ประการ เป็นองค์คุณของกัลยาณมิตรซึ่งเป็นคุณสมบัติของมิตรดีหรือมิตรแท้ ประกอบไปด้วย ปิโย (เป็นที่รักเป็นที่พอใจ) คระุ (เป็นที่เคารพ) ภาวะนีโย (เป็นที่น่ายกย่อง) วิตตา (เป็นนักพูด) วจะนัถะโม (เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ) คัมภีร์ธะจะ กะถัง กัตตา (เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้) และโน จัฎฐาเน นีโยชะเย (ไม่ชักนำไปในอุทธานะ) ผู้ที่เป็นกัลยาณมิตรจำเป็นจะต้องมีองค์คุณกัลยาณมิตรทั้ง 7 ประการเหล่านี้เป็นพื้นฐานเพราะการที่จะให้มิตรที่มาคบหาตนได้รู้สึกภาคภูมิใจว่าได้คบกับมิตรที่ดีที่จริงแท้ครบแล้วได้ประโยชน์เป็นที่น่าพอใจของมิตรจะต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักของกัลยาณมิตรทั้ง 7 ข้อฉะนั้นการทำตนให้มีคุณสมบัติครบตามธรรมทั้ง 7 ข้อจึงเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ในความมีมิตรภาพในมนุษย์ได้อย่างแท้จริง

2 ศึกษาวิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานและสภาวะธรรมของโยคีผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาตามแนวการเจริญสติปัฏฐาน 4 ด้านดังกล่าวมานี้ สิ่งหนึ่งที่น่าสนใจต่าง ๆ พึงปฏิบัติต่อผู้ปฏิบัติก็คือ จะต้องมีความพยายามให้กำลังใจผู้ปฏิบัติยกตัวอย่างสภาวะธรรมในพระไตรปิฎก ทำให้ผู้ปฏิบัติอาจหาญ ไร้เรง มีพลัง หรือกำลังใจอยากปฏิบัติ เกิดฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา หรือที่เรียกว่า อิทธิบาท 4 ที่เรียกว่าธรรมที่ทำให้ถึงความสำเร็จ เพราะพระพุทธเจ้าจะตรัสสอนแก่พุทธสาวกด้วยอิทธิบาท 4 เสมอ และหัวข้อธรรมอื่นที่เกื้อกูล สนับสนุน สัมพันธ์กับการปฏิบัติ อาจารย์พระวิปัสสนาที่ฉลาด ก็จะนำมาบรรยายแก่ผู้ปฏิบัติเพื่อให้ผู้ปฏิบัติมีกำลังใจ อาจหาญ ไร้เรง เบิกบาน ตื่นตัวอยู่ตลอดเวลาฉะนั้น การสอบอารมณ์ของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 จึงต้องประกอบไปด้วย ด้านกาย ด้านเวทนา ด้านจิต และด้านธรรม โดยแบ่งเป็นการยืนการเดินและการนั่ง ตามอินทรีย์ของผู้ปฏิบัติธรรม โดยไม่หย่อนและไม่เคร่งเกินไปพยายามรักษาอารมณ์กรรมฐานเอาไว้ให้ติดต้องไม่ประมาททุกขณะตราบใดที่ยังไปไม่ถึงอรหัตผล

3 วิเคราะห์ความเป็นกัลยาณมิตรในการสอบอารมณ์ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

ความเป็นกัลยาณมิตรในการสอบอารมณ์ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน สามารถแบ่งได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับตามองเห็น พบว่าข้อคำถาม ด้านการสร้างความน่ารัก (ปิโย) เป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยทางสถิติสูงที่สุด อยู่ในระดับมากที่สุดสำหรับด้านนี้เนื่องจากพระวิปัสสนาจารย์จะต้องรักษาบุคลิกภาพด้านการสร้างความน่าเชื่อถือให้ปรากฏแก่ณิสิตทุกคน ด้านการได้รับความเคารพ (ครุ) และด้านการประพฤติน่าเจริญใจ (ภาวนีโย) เป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยทางสถิติสูงที่สุด อยู่ในระดับมากที่สุด สำหรับด้านนี้ เนื่องจากณิสิตรับรู้ได้ถึงความน่าศรัทธาที่พระวิปัสสนาจารย์แสดงออกมาในขณะที่ได้แสดงธรรมบรรยายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน และพระวิปัสสนาจารย์สามารถเป็นต้นแบบทางด้านการปฏิบัติธรรมให้กับณิสิตได้ดี 2) ระดับการพูดคุยสื่อสาร พบว่าข้อคำถาม ด้านการรู้จักพูดให้เหตุผล ชี้แจง แนะนำ (วิตตา) ด้านการแถลงเรื่องล้าลึกได้ (คัมภีร์ธะจะ กถังกัตตา) และด้านการไม่ชักนำไปในทางเสื่อมเสีย (โน จัฎฐาเน นีโยชะเย) เป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยทางสถิติอยู่ในระดับมาก เนื่องจากพระวิปัสสนาจารย์ต้องมีกลวิธีในการสอนเพื่อให้ณิสิตได้รับการผ่อนคลายจากความตึงเครียดในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ด้วยการสอนให้ตั้งอยู่ในความพอดี ไม่ตึง ไม่หย่อนเกินไป เพราะการดำรงอยู่ในทางสายกลาง เป็นหนทางแห่งการปฏิบัติที่ถูกต้อง และ 3) ระดับจิตใจ พบว่าข้อคำถาม ด้านการทนต่อถ้อยคำ (วจนัถะโม) เป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยทางสถิติ อยู่ในระดับมาก เนื่องจากเป็นหน้าที่ของพระวิปัสสนาจารย์ที่ดีที่จำเป็นต้องชี้แจงสภาวะธรรมที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติ เพราะพระวิปัสสนาจารย์เปรียบเสมือนผู้ชี้แจงทุกข์ทางปัญญาให้แก่ผู้ปฏิบัติธรรม

ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้งานวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงเอกสารและเชิงปฏิบัติการแก่พระวິปัสสนาจารย์ผู้มุ่งหวังความเป็นกัลยาณมิตรในการสอบอารมณ์ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ในมิติต่างๆ ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) จัดอบรมพระวິปัสสนาจารย์ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้นไปตามภาคกลางของประเทศไทย โดยเสนอต่อเจ้าคณะหนกลาง คือ สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ เจ้าอาวาสวัดพิชัยญาติการาม เพื่อพัฒนาและต่อยอดความเป็นกัลยาณมิตรให้แก่พระวິปัสสนาจารย์ทั่วภาคกลางของประเทศไทย

2) จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพความเป็นกัลยาณมิตรของพระวິปัสสนาจารย์ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้นไปตามภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทย โดยเสนอต่อสมเด็จพระสังฆราช เพื่อพัฒนาศักยภาพความเป็นกัลยาณมิตรให้แก่พระวິปัสสนาจารย์ทั่วประเทศไทย

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) จัดทำคู่มือความเป็นกัลยาณมิตรในการสอบอารมณ์ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานสำหรับพระวິปัสสนาจารย์ เพื่อสะดวกต่อการนำไปประพจน์และปฏิบัติตาม

2) จัดทำหลักสูตรพัฒนาทักษะความเป็นกัลยาณมิตรสำหรับพระวິปัสสนาจารย์ โดยจัดอบรมทุกปี ที่ศูนย์ปฏิบัติธรรมธรรมโมลี อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อพัฒนาและสร้างพระวິปัสสนาจารย์รุ่นใหม่ที่มีประสิทธิภาพให้กับสังคมไทย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาวิเคราะห์ความเป็นกัลยาณมิตรที่สอดคล้องกับหลักธรรมกุศลกรรมบถ 10
2. ศึกษาวิเคราะห์ความเป็นกัลยาณมิตรของคณาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บรรณานุกรม

- มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์
(พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพฯ: พลีอักษร.
- ล้วน สายยศ. (2538). เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.